

80-річчя

АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ

О. С. ПАРАСЮКА

20 грудня виповнилося вісімдесят років видатному фізику-теоретику академіку НАН України Остапові Степановичу Парасюку.

О. С. Парасюк народився в с. Білки біля містечка Перемишляни Львівської області. У 1934—1936 рр. навчався у польській гімназії у Перемишлянах, потім — у Львівській українській гімназії. Після закінчення гімназії вступив до Львівського ліцею, який закінчив у 1939 р. Далі — фізико-математичний факультет Львівського університету. Серед університетських професорів були світила європейської та світової науки: С. Банах, А. Мазур, Г. Штейнгауз. Окрім математики, талановитий юнак знайомиться з основами квантової механіки та електродинаміки.

Але навчання в університеті перервала війна. Від 1944 р. до кінця війни О. С. Парасюк воював у складі 4-го Українського фронту. Після демобілізації у грудні 1945 р. він поновлюється у Львівському університеті, який закінчує екстерном у 1947 р.

На той час у Львові відкривається відділення Інституту математики Академії наук УРСР, і в 1947 р. Остап Степанович стає його аспірантом. Працює під керівництвом академіка Г. М. Савіна у галузі механіки. У вересні 1949 р. захищає кандидатську дисертацію на тему «Пластичні зони при концентрації напруження навколо отворів». У 1949—1951 рр. О. С. Парасюк — старший науковий співробітник відділу теорії пружності Львівського відділення Інституту математики, читає лекції з механіки та гідродинаміки у Львівському університеті.

У 1953 р. щаслива доля зводить молодого науковця з академіком М. М. Боголюбовим. Під його керівництвом Остап Степанович працює над проблемою усунення розбіжностей у квантовій теорії поля, публікує у співавторстві з ним кілька праць, які нині стали класикою квантової теорії поля. У травні 1955р. у Математичному інституті ім. В. А. Стеклова він блискуче захищає докторську дисертацію на тему «Теорія множення польових операторів».

У 1956 р. О. С. Парасюка переводять до Києва в Інститут математики, де він очолює відділ функціонального аналізу, а з 1963 р. — відділ теоретичної фізики. Водночас під його керівництвом працює семінар з проблем квантової теорії поля. У 1966 р. Остап Степанович бере безпосередню участь у створенні нової академічної установи — Інституту теоретичної фізики АН УРСР (ІТФ) і очолює в ньому відділ математичних методів у теоретичній фізиці. В цьому інституті він працює і сьогодні.

З 1966 р. по 1970 р. О. С. Парасюк був членом Президії АН УРСР, академіком-секретарем Відділення фізики і астрономії.

Наукова діяльність Остапа Степановича охоплює багато розділів математики та теоретичної фізики. Йому належить видатна роль у становленні сучасної математичної фізики в Україні.

Перший цикл наукових праць, виконаний ним за участю академіка Г. М. Савіна, стосується проблем класичної математичної фізики та механіки. У 1949 р. він разом із Т. Д. Майзлером та К. Л. Рвачовою довели багатовимірну граничну теорему теорії ймовірності. Ще в 1952—1953 рр. О. С. Парасюк виконує цикл праць, присвячених статистичній теорії динамічних систем. Саме тоді в журналі «*Успіхи математичних наук*» з'являється невеличка замітка з елегантним доведенням теореми про перемішування героциклічного потоку на поверхнях сталої від'ємної кривизни і визначенням умов ергодичності цієї динамічної системи. У наступних працях ці результати узагальнюються на тривимірні многовиди. Формулюються глибокі ідеї, які згодом були розвинуті іншими авторами і досі становлять суттєву частину стохастичної динаміки.

Найважливішим науковим досягненням О. С. Парасюка є побудова ним та М. М. Боголюбовим віднімальної процедури для усунення розбіжностей у квантовій теорії поля (R-операції Боголюбова—Парасюка) і доведення на її основі перенормованості квантової електродинаміки. Підхід цих дослідників до проблеми розбіжностей з погляду теорії множення узагальнених функцій виявив глибоку фізичну природу цього, як спочатку вважалося, «математичного казусу». Після їхніх праць та серії публікацій інших авторів стосовно ренорм-групової інтерпретації віднімальної процедури стало зрозумілим, що поява розбіжностей є проявом ієрархії масштабів, яка об'єктивно існує у природі. Розвиток квантової теорії поля в подальшому увінчався такими видатними результатами, як, приміром, побудова єдиної теорії електрослабких взаємодій (С. Вайнберг, А. Салам, Нобелівська премія 1978 р.). А після того, як т'Гуфт і М. Вельтман довели перенормованість цієї теорії (Нобелівська премія 1999 р.), вона набула статусу коректної фізичної теорії.

Наукову та науково-організаційну роботу О. С. Парасюк нерозривно пов'язує з педагогічною діяльністю у Київському та Львівському університетах. На його курсі лекцій «Вступ до квантової теорії поля», започаткованому в Київському університеті імені Тараса Шевченка, виросло не одне покоління вчених, які сьогодні продовжують дослідження проблем квантової теорії поля як в Україні, так і за її межами. Характерна ознака лекцій О. С. Парасюка — їх творчий характер, здатність захоплювати слухачів глибиною думки й доступністю викладання найскладніших питань. Серед учнів Остапа Степановича — 5 докторів та понад 20 кандидатів наук, які успішно працюють у галузі математики, теоретичної та математичної фізики.

Наукова, педагогічна та громадська діяльність Остапа Степановича високо оцінена державою. За участь у Великій Вітчизняній війні його нагороджено орденом Вітчизняної війни та багатьма медалями. Науково-педагогічну діяльність О. С. Парасюка відзначено двома орденами Трудового Червоного Прапора та медалями.

Наукова громадськість, колеги, учні та друзі щиро вітають Остапа Степановича з ювілеєм, зичать йому доброго здоров'я, нових успіхів.